

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева, О.Р., Бутенко, Л.Л., Курлішук, І.І. & Швирк, В.М. (2019) Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання курсу за вибором «Трендспоттинг та професійне майбутнє сучасного фахівця». *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2019, Том 72, №4, 136-149.
2. Демченко, Ю. (2019) Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова частина професійної компетентності (діяльності) майбутнього учителя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. № 23, том 1, 154-159.
3. Дишлева, С. (2010) Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. Відновлено з <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/6804/>.
4. Заскалета, С.Г. (2008) Самостійна робота студентів при вивченні іноземної мови як засіб активізації пізнавальної діяльності *Психолого-педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання мовознавчих дисциплін : Матеріали науково-практичної конференції МДПІ*.
5. Сидорова, А.І., Павленко, С.А., Павленкова, О.В. Амосова, Л.І., &Ткаченко, І.М. (2016) Самоосвіта студента як фактор підготовки спеціаліста в сучасних умовах *Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах. ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»*, 190-191.
6. Ставицька, І. В. (2010). Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Відновлено з <http://confesp.fl.kpi.ua/>.

Коршевнюк Т. В.

*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

КУРСИ ЗА ВИБОРОМ ЯК МОДЕРНІЗАЦІЙНА ПАРАДИГМА ПРОФІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Законодавчо визначено, що «Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» (Про освіту, 2017). Досягнення цієї мети потребує модернізації змістових і процесуальних складників загальної середньої освіти, в якій чільне місце посідає біологічна освіта. Ця проблема набуває нового звучання і потребує якісно нових способів розв’язання.

Зміст сучасної шкільної біологічної освіти представлений інваріантним (навчальні предмети, що вивчаються на рівні стандарту й профільному рівні) і варіативним (курси за вибором, до яких належать спеціальні і факультативні курси) складниками. Як зазначає В. Кизенко, варіативний складник змісту загальної середньої освіти ставить за основну мету індивідуалізацію навчання старшокласників, позитивно впливає на загальні й специфічні дидактичні функції курсів за вибором» (Кизенко, 2018, 14).

Уведення освітнього варіативного складника до змісту профільного навчання старшокласників сприяє досягненню зазначеної мети повної загальної середньої освіти завдяки реалізації таких дидактичних функцій, як «забезпечення всебічного розвитку особистості, корекційно-адаптивних та особистісно-розвивальних» (Кизенко, 2018, 15). Відтак, в теорії і методиці навчання біології актуальності набуває модернізація змісту та його реалізації на особистісному рівні. Не претендуючи на вичерпне розв’язання проблеми модернізації змісту шкільної біологічної освіти, ми акцентували увагу на обґрунтуванні теоретичних і методологічних основ формування змісту варіативного складника профільної освіти (Коршевнюк, 2020).

Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня визначено, що зміст профілю навчання реалізується системою окремих предметів і курсів за вибором, до яких належать спеціальні і факультативні курси. Як показало дослідження, курси за вибором мають потужний дидактичний потенціал, реалізація якого відбувається на інституційному та особистісному рівнях, що сукупно забезпечує втілення принципу дитиноцентризму.

Із уведенням курсів за вибором постала необхідність наукового обґрунтування їх змісту та методик навчання, оскільки дотепер ця проблема не мала цілісного розв'язання в теорії і методиці навчання, в тому числі й біології.

Дослідження показало, що забезпеченню інноваційності змісту курсів за вибором з акцентом на особистий продукт творчості здобувачів освіти сприяють принципи науковості, пріоритетності цінностей у розробленні змісту освіти, його динамічності, урахування індивідуальних особливостей і можливостей.

Виходячи з того, що однією із функцій профільної середньої біологічної освіти є соціальна, курси за вибором спрямовуються на формування здатності учнів свідомо обирати професію. Спектр професій, здобуття яких спирається на ґрунтовні знання біології, досить широкий. Відтак, існує потреба у створенні різних курсів за вибором. Ми зупинили свій вибір на розробленні курсу «Біологічні системи», особливостями вивчення якого стали технологічність, діалогічність, ціннісно-орієнтаційна спрямованість.

Щоб зміст відповідав потребам сьогодення, його розроблено на основі «полісистемного бачення біологічної реальності, єдності описово-класифікаційного та пояснювально-номотетичного підходів; трансформації світоглядної функції в напрямі конкретизації уявлень про відносини людина – світ; урахуванні внутрішніх чинників розвитку біологічної науки і соціокультурних чинників (Коршевніук, 2020).

Зміст розробленого курсу ««Біологічні системи»» відповідає «новим загальнонауковим тенденціям, пов'язаним з діалоговим підходом до взаємодії природничо-наукового і гуманітарного знання, дослідженням проблем самоорганізації у природі й суспільстві, вивченням самоідентифікації особистості» (Коршевніук, 2020). Тобто, курс спрямований не на засвоєння суми знань, а на формування способів пізнання природи. З цією метою передбачено індивідуальне й групове виконання навчальних проектів і завдань, що моделюють наукове дослідження і ситуації реального життя.

Характерною особливістю змісту курсу є його соціальний контекст та орієнтованість на набуття учнем різних видів досвіду завдяки урізноманітненню діяльнісного компонента змісту освіти.

Таким чином, зміст пропонованого для старшокласників варіативного складника змісту профільної біологічної освіти – курсу «Біологічні системи» – орієнтований на розвиток в учнів здатності розв'язувати пізнавальні, особисті, професійні та соціальні проблеми. «Це забезпечує формування здатності застосовувати теоретичні знання на практиці, використовувати їх у практичних ситуаціях із застосуванням комплексу дій: співставлення (ідентифікація) ситуації з ознаками певного поняття чи закону, віднесення практичної проблеми до певного класу пізнавальних задач, вибір необхідної стратегії розв'язання, переформулювання проблеми, що потребує розв'язання, мовою біологічних понять» (Коршевніук, 2020).

Не менш важливим у створеному курсі є якісне наповнення діяльнісного складника змісту освіти. У його конструюванні ми спирались на праці вітчизняних вчених в галузі теорії і методики навчання біології (Матяш, 2010; Сидорович, 2008; Степанюк, 2001). Це посприяло тому, що курс за вибором «Біологічні системи» як модернізаційну парадигму профільної біологічної освіти розроблено на засадах компетентнісного підходу, фундаменталізації та міждисциплінарності, а обрані методи і форми організації освітнього процесу орієнтовані на підготовку до життя. Орієнтирами в цьому слугують чотири групи «Навичок XXI століття»: навички навчання й новаторства, що включають критичне мислення й прийняття рішень (експертне мислення), комунікацію і співробітництво (комплексне спілкування), креативність і новаторство (гнучкість розуму й винахідливість); навички в галузі інформації, засобів зв'язку й технологій, які стосуються інформаційної грамотності, компетентності у питаннях передавання інформації й застосування інформаційних технологій; професійні і життєві навички, зокрема гнучкість і адаптивність, ініціативність і самостійність; навички соціальної і міжкультурної взаємодії, продуктивність і відповідальність, лідерство і здатність відповідати за свої дії (Framework, 2018).

Експериментальна перевірка педагогічної ефективності курсу «Біологічні системи» у закладах загальної середньої освіти засвідчила, що разом із розвитком предметної біологічної компетентності старшокласників, він сприяє їхній соціальній і професійній адаптації, розвиває індивідуальне сприйняття світу, надає можливість його творчої трансформації, забезпечує використання суб'єктного досвіду в інтерпретації та оцінюванні фактів, явищ, подій оточуючої дійсності на основі особистісно значущих цінностей і внутрішніх установок.

Проведене дослідження, результатом якого стали: обґрунтування змісту курсу за вибором «Біологічні системи» для 10-11 класів, розроблення однойменної навчальної програми і відповідного навчального посібника, а також методичних рекомендацій з вивчення курсу, не вирішує усіх проблем модернізації змісту сучасної профільної біологічної освіти. Перспективним предметом подальших досліджень порушеної проблеми може бути розроблення інструментарію для реалізації змісту варіативного складника шкільної природничої освіти у форматі змішаного і дистанційного навчання в умовах цифровізації освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кизенко, В. І. (2018). *Варіативний компонент змісту світи в основній і старшій школі: теорія і практика*. Київ: Видавничий Дім «Слово».
2. Коршевнік, Т. В. (2020). Теоретико-методологічні засади формування змісту варіативного складника профільної середньої біологічної освіти в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 76, 93-98.
3. Коршевнік, Т. В. (2021). Біологічні системи, 10-11 класи. *Біологія і хімія в рідній школі*, 1, 25-29.
4. Матяш, Н. Ю. (2010). Аксиологічний підхід до формування в учнів основної школи біологічних знань про людину. *Шлях освіти*, 2, 32-34.
5. Про освіту. №2145-VIII. ст. 12. (2017).
6. Сидорович, М. М. (2008). *Теоретичні знання в змісті шкільного курсу біології*. Херсон : Вид-во ХДУ.
7. Степанюк, А. В. (2001). *Відображення цілісності життя в змісті шкільного курсу біології*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан.
8. Framework for 21st century learning. Retrieved from <http://www.21stcenturyskills.org/>

Косович О. В.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

Пежинська О. М.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

Бубняк Г. М.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна)*

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЧЕРЕЗ МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ

Сьогодні перед викладачем іноземної мови (далі – ІМ) в немовних ВНЗ стоїть амбітне завдання, що полягає, серед іншого, у формуванні у того, хто навчається засобами іноземних мов професійної картини світу в 2D (двомірному) форматі, що ґрунтується не тільки на національній, а й іншомовній культурі.

З огляду на складність та інтегративність використовуваних викладачем процесів взаємодії мови (рідної та іноземної), культури (рідної й іншої), професійних знань (властивих